

УДК 378.016:811.111

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Щербакова О.Л., Ніколаєва Ж.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Стаття досліджує основні переваги та недоліки впровадження змішаного навчання як форми організації навчального процесу з іноземної мови у ВНЗ. Автори визначають головні слабкі та сильні сторони змішаного навчання. У статті досліджуються основні причини переваги змішаного навчання над застарілими формами навчального процесу. Визначаються найбільш ефективні засоби впровадження змішаного навчання у навчальний процес. Автори доходять висновку, що змішане навчання є пріоритетною формою навчання у сучасних навчальних умовах.

Ключові слова: змішане навчання, інноваційні методи вивчення іноземної мови, інформаційні ресурси, мотивація, професійна освіта.

Постановка проблеми. Сьогодні можна спостерігати стрімкий розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у всіх галузях людської діяльності, в тому числі і в галузі освіти. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в суспільстві, вимагають нових методів підготовки фахівців. Суспільство потребує висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці. Стрімка прогресуюча «неактуальність» технологічних знань поглиблює сьогоденну потребу в отриманні інформації з іноземних джерел, тому обов'язковою вимогою до майбутніх спеціалістів є володіння іноземною мовою як засобом міжкультурної комунікації для вирішення професійних завдань у своїй сфері діяльності. Однак скорочення кількості аудиторних годин на вивчення іноземної мови в вузі і збільшення ваги самостійної роботи студентів обумовлюють той факт, що традиційні форми навчання виявляються недостатніми для вирішення поставлених завдань. У зв'язку з цим виникає потреба у пошуку нових технологій і форм навчання, до яких можна віднести змішане навчання (blended learning).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні публікації, що досліджують дану форму навчального процесу, визнають його як один із основних напрямків підвищення якості підготовки учнів та ефективності європейської системи безперервного навчання. Змішане навчання прийшло в сучасну освітню парадигму з американської педагогіки. Слід зазначити, що поняття «змішане навчання» не є абсолютно новим, хоча багато хто вважає його саме таким. Ще в 1920-х і 1930-х роках американські школи використовували електронну форму спілкування для викладачів і учнів, а в 1970-х роках ця форма взаємодії учасників освітнього процесу почала використовуватися в більшості відкритих світових університетах [6]. Як відзначають Мартін Олівер (Martin Oliver, 2005) та Кейт Тригвелл (Keith Triggwell, 2005), останнім часом посилюється інтерес до проблеми змішаного навчання пояснюється активним використанням інформаційних технологій в навчальному процесі [8]. Підтвердження цієї ідеї ми зустрічаємо у висловлюваннях багатьох інших дослідників. Бонк і Грехем (Bonk & Graham, 2006) характеризують змішане навчання як поєднання навчання «обличчям до

обличчям» (face-to-face instruction) з навчанням за допомогою комп'ютера (computer-mediated instruction) [4]. Сеннамо і Келк (Cennamo & Kalk, 2006) вважають, що це поєднання аудиторного навчання з самостійною роботою в режимі онлайн в тому темпі і обсязі, який безпосередньо обирає кожен студент [5].

Використання інформаційних технологій за останні роки суттєво змінили освіту в провідних країнах світу. Сьогодні важко уявити навчальний процес без соціальних сервісів. З'явилися нові педагогічні підходи, відкриті дистанційні курси, в яких навчаються безкоштовно сотні тисяч слухачів. Інноваційні зміни в сучасній українській освіті знайшли своє відображення в наукових працях В. Андрущенко, С. Гончаренка, М. Євтуха, Г. Єльнікової, О. Коваленко, В. Лозової, П. Стефаніка, Н. Тверезовської, О. Ярошенко тощо.

Аналіз спеціальної літератури показує, що існує кілька термінологічних варіантів для визначення поняття «змішане навчання». Його називають також гібридним (hybrid), комбінованим (mixed-mode) або інтегрованим (web-enhanced). Незважаючи на різні терміни, змішане навчання зводиться до того, що воно є раціональним поєднанням традиційної та електронної форм навчання, що дозволяє використовувати їх найсильніші сторони і мінімізувати слабкі. Даючи визначення даної моделі навчання, дослідниця Костіна зазначає, що «Змішане навчання – це не тільки комбінація формальних та неформальних засобів навчання, а й вдале поєднання різних засобів викладення навчального матеріалу (очне face-to-face, електронне online learning і самостійне навчання self-study learning) з використанням методики управління знаннями» [3, с. 142].

На думку Д. Пейнтер, це об'єднання суто формальних засобів навчання (робота в аудиторії при вивченні мовного матеріалу) з неформальними (вивчення і обговорення найважливіших аспектів навчального матеріалу за допомогою електронної пошти, інтернет-конференцій або електронних платформ) [2]. Це поєднання, яке є загальнодоступним, простим у використанні і має необмежені можливості для організації і здійснювання контролю, дозволяє проводити навчальну діяльність з використанням високого освітнього потенціалу електронних ресурсів.

Кріс Рід і Харві Сінх (Singh H., & Reed Ch., 2001) описують змішане навчання як навчальну

програму, в якій використовується більше одного засобу подачі матеріалу з метою оптимізувати результати навчання і витрати на реалізацію програми [7]. Тут також має місце уточнення, що змішане навчання спрямовано на оптимізацію досягнення цілей навчання за допомогою використання «потрібних» технологій навчання («right» learning technologies) з метою передачі «потрібних» умінь «потрібному» людині в «потрібне» час (to transfer the «right» skills to the «right» person at the «right» time). Більш розгорнутий опис змішаного навчання надала П. Валіатхан (P. Valiathan, 2002), яка визначає, що засоби подачі матеріалу при змішаному навчанні можуть поєднувати аудиторні заняття (face-to-face (F2F) classrooms), електронне навчання (e-learning) і самостійне навчання (self-faced learning) [10].

Дарлін Пейнтер формулює змішане навчання як об'єднання суто-формальних засобів навчання в аудиторії з неформальними засобами. Наприклад, обговорення по електронній пошті, конференцв'язок та ін. В системі вищої освіти змішане навчання розуміється як форма навчання, при якій навчання проводиться як в традиційній очній формі, так і з використанням технологій дистанційного навчання. Е. Розетт та Ф. Воан (Rosett A., & Vaughan F., 2003) визначають, що форма змішаного навчання об'єднує протилежні, на перший погляд, підходи – такі як формальне і неформальне навчання, спілкування «віч-на-віч» та спілкування «онлайн», керовані дії і самостійний вибір шляху для досягнення особистих цілей і цілей організації [9].

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні головних переваг та недоліків змішаної форми навчання для вивчення іноземної мови у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Основу змішаного навчання становить технологія «перевернутого класу» (flipped classroom). Суттєвість даної технології полягає в перестановці головних етапів навчального процесу. Вивчення теоретичного матеріалу здійснюється студентами самостійно за допомогою перегляду відеолекцій, записаних викладачем або добутих з інших джерел, а аудиторна робота присвячена виконанню практичних завдань і обговоренню найбільш важливих питань під керівництвом викладача [1]. Контроль засвоєння матеріалу може здійснюватися як самостійно студентами в електронному середовищі (наприклад, відповіді на питання після перегляду відеолекцій, тести для самоконтролю), так і в процесі аудиторної роботи під контролем викладача.

На нашу думку, використання технології «перевернутого класу» є найбільш прийнятною і актуальною під час навчання іноземної мови, бо в умовах обмеженої кількості годин, відведених на вивчення дисципліни, акцент зміщується на розвиток комунікативних умінь студентів. Це відбувається при особистому спілкуванні студентів на аудиторних заняттях і під час самостійної роботи в електронному середовищі за участю в вебінарах, онлайн конференціях, форумах і групових дискусіях. Слід зазначити, що робота в електронному освітньому середовищі допомагає студентам подолати психологічний бар'єр, почуття невпевненості і дискомфорту, що виникають при аудиторній роботі, коли студент порівнює себе з іншими студентами, які мають більш високий

рівень володіння іноземною мовою. Працюючи перед монітором комп'ютера, у студентів знижується рівень стресу і тривоги, підвищується їх впевненість і самооцінка, що позитивним чином позначається на їх участі в групових дискусіях та дебатах. Важним моментом є те, що підвищується ефективність традиційних аудиторних занять, так як аудиторні години використовуються не для пояснення теоретичного матеріалу, який студенти можуть вивчити самостійно з використанням електронних освітніх ресурсів, а для виконання творчих завдань, участі у проєктній діяльності та обговорення важливих професійно значущих питань.

Звертаючи увагу на різні підходи у навчанні, можна виділити три основних компоненти моделі змішаного навчання, які найбільш поширені в сучасному освітньому середовищі: очне навчання – традиційний формат аудиторних занять у режимі викладач-студент; самостійне навчання, яке передбачає самостійний пошук студентами матеріалів (пошук в мережі, наприклад) та онлайн навчання, яке дозволяє організувати роботу студентів і викладачів в режимі онлайн (наприклад, за допомогою Інтернет-конференцій або скайпу). Всі ці компоненти повинні бути добре методично організовані та функціонувати у постійному взаємозв'язку один з одним.

Насправді модель змішаного навчання не цурається того корисного, що є в традиційній моделі, а скоріше удосконалює її можливості. Вони включають:

- Лекційні заняття. Повний матеріал лекцій і слайди до них повинні бути доступними для всіх студентів і легко використовуватися для самостійного вивчення.

- Практичні заняття (Face-to-face sessions) по суті можуть бути об'єднані з лекційними, так що на них відбувається обговорення найцікавіших і важливих тем курсу і відпрацювання практичних навичок.

- Навчальні матеріали існують не тільки в друкованому, але і в електронному вигляді, викладач становить ресурсну карту, в якій вказані основні і додаткові матеріали, посилання з Інтернету, якими може користуватися студент.

- Онлайн спілкування. Це абсолютно новий елемент, який прийшов в змішане навчання з онлайн навчання. Тут є різні інструменти – чат, форум, скайп, які дають студентам і викладачеві можливість спілкуватися і працювати разом.

- Індивідуальні та групові проєкти (Collaboration). Ця форма роботи розвиває навички роботи в інтернеті, навички пошуку, аналізу інформації, роботи в групі, вміння правильно розподіляти обов'язки і нести відповідальність за прийняті рішення.

- Віртуальна класна кімната. Цей інструмент дозволяє студентам спілкуватися за допомогою різних засобів Інтернет-комунікацій, не перебуваючи фізично в класі, що дає учням певну частку свободи в процесі навчання.

- Аудіо- і відеолекції, анімації та симуляції. Ці елементи змішаного навчання роблять процес навчання простим і більш насиченим.

Розглядаючи поняття змішаного навчання та його сутність, важливо проаналізувати основні переваги та недоліки, пов'язані з використанням да-

ної форми навчання у навчальному процесі. Треба зауважити, що переваги, які дає змішане навчання, можна умовно розподілити на дві групи: переваги, пов'язані з організацією навчального процесу, та переваги для його учасників та суб'єктів.

Першою перевагою є відкритість та гнучкість навчального процесу. Під відкритістю мається на увазі той факт, що змішане навчання дає можливість задіяти значно більше учасників під час навчання, на відміну від традиційної форми навчання. Щодо гнучкості – кожен учасник навчального процесу має постійний доступ до навчальних матеріалів, що знаходяться в електронному середовищі. Тобто, студенти та викладачі можуть звертатися до будь-якого необхідного їм контенту в будь-який зручний для них час.

Наступною перевагою змішаного навчання є те, що в процесі даної форми навчання реалізується персоналізований підхід. Він полягає в тому, що кожен студент має можливість індивідуально обирати необхідні для засвоєння темп, ритм та об'єм учбового матеріалу. Це дозволяє йому будувати індивідуальну навчальну траєкторію.

Ще однією перевагою є те, що форма змішаного навчання сприяє розвитку учбової автономії студентів. Вже з першого дня навчання студент вчиться самостійно планувати та ефективно організовувати свою навчальну діяльність, орієнтуючись на кінцевий результат. Неможливо не зауважити, що участь студентів у вебінарах та конференціях, групових дискусіях та форумах, піднімає їх навчальну мотивацію та зацікавленість до навчання в цілому.

Звісно, змішане навчання не має на увазі повну автономію для студентів. Дана форма навчання дає можливість викладачу здійснювати моніторинг навчального процесу та здійснювати необхідні корективи. Студенти, у свою чергу, мають можливість своєчасно бачити результати своєї діяльності, отримувати оцінки своєї роботи, рекомендації викладача щодо їх покращення.

Навчання іноземній мові потребує постійного тісного контакту як викладача зі студентами, так і студентів між собою. В такому тісному взаємозв'язку кожна зі сторін має свої певні функції. Щодо викладача – за нової форми навчання він перестає бути транслятором знань, а стає координатором, що організовує спільну діяльність студентів та збуджує їх до самостійної діяльності. Студент, у свою чергу, з пасивного споживача готових знань стає активним учасником навчального процесу. Таким чином, підвищується його мотивація, самостійність, дисципліна.

Модель змішаного навчання дуже логічно співвідноситься з кредитно-модульною системою організації навчального процесу, а її використання вбачається доцільним та бажаним, оскільки існує можливість оптимального комбінування аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи, практичної підготовки студентів, які вивчають іноземну мову.

Слід зазначити, що однією з найголовніших цілей навчання іноземної мови у даний час стає розвиток умінь студента здобувати якості, необхідні для формування індивідуального і творчого підходу до оволодіння новими знаннями, необхідними для того, щоб самостійно розібратися в інформації, отриманої з використанням останніх

досягнень науки і техніки. Варто визнати, що «сучасна освітня парадигма, яка будується на комп'ютерних засобах навчання, бере за основу не транслявання готових знань, умінь і навичок, а прищеплення умінь самоосвіти. При цьому робота студентів на занятті носить характер спілкування з викладачем за допомогою інтерактивних комп'ютерних програм і аудіовізуальних засобів» [4, с. 116].

Стаючи актуальною і дієвою при вивченні іноземної мови, дана модель ставить перед викладачем кілька завдань. По-перше, це стосується навчального матеріалу: мова тут йде про правильну організацію навчального матеріалу. Основне завдання викладача полягає в тому, що він повинен чітко знати, який матеріал буде вивчатися в аудиторії, а який, зважаючи на простоту розглянутих проблем, можна надати для вивчення в дистанційній формі. Викладачеві необхідно враховувати ступінь складності матеріалу і час, який знадобиться студентам для виконання завдань і вправ.

По-друге, викладач повинен чітко уявляти організацію навчального процесу. У його плані має бути прописано, які види діяльності будуть здійснюватися на заняттях в аудиторії і дистанційно, які види контролю будуть застосовані. Технологія змішаного навчання створює переваги для ефективного викладання іноземної мови з використанням елементів інтерактивного або дистанційного навчання. Всі компоненти змішаного навчання гармонійно взаємодіють, але відбувається це лише в тому випадку, якщо всі вони методично вірно організовані.

Говорячи про переваги і недоліки змішаного навчання, можна констатувати, що сама дана модель не відкидає того корисного, що ми маємо в традиційній моделі викладання іноземних мов, а є хорошим доповненням до неї. Так, заняття зі студентами магістратури можуть проводитися у формі лекцій, які часто поєднуються з практичними заняттями, оскільки деякі теми потребують більш детального обговорення і вимагають відпрацювання практичних навичок.

Викладання іноземних мов у вузі здійснюється за традиційною схемою, відпрацьованою багатьма поколіннями викладачів. Студенти приходять на заняття, де основними джерелами інформації для них є підручники і лекції, на практичних заняттях вони відпрацьовують навички читання, перекладу, усного мовлення, для чого викладач може використовувати і відео, і магнітофони. Контроль може здійснюватися і самим викладачем, і за допомогою комп'ютерного тестування.

Виходячи з перелічених переваг змішаного навчання, можна зробити висновок про необхідність використання даної форми навчання у навчальних закладах з іноземної мови. Тим не менше, як і з будь-якими інноваціями, впровадження змішаного навчання у навчальний процес ускладнюється великою групою факторів, які є в системі вищого професіонального навчання. До об'єктивних факторів можна віднести необхідність університетів в електронному навчальному контенті. Його створення неможливе без матеріально-технічного оснащення, а також наявності кваліфікованих спеціалістів. У багатьох вищих навчальних закладах існує

велика необхідність у підвищенні кваліфікації професорсько-викладацького складу в галузі електронного навчання. Такі показники можуть дуже ускладнити інтеграцію змішаного навчання в навчальний процес, адже фактором впровадження такої форми навчання є високий рівень комп'ютерної кваліфікації не тільки у студентів, але й у викладачів. Нажаль, статистика відмічає дуже низьку мотивацію викладачів, особливо з багаторічним досвідом, до засвоєння нових методів роботи зі студентами [2].

З огляду на вищесказане, можна визначити основні завдання викладача, який використовує модель змішаного навчання в вищому навчальному закладі. По-перше, необхідно правильно організувати навчальний матеріал при створенні курсу. Це означає, що викладач повинен чітко знати, який матеріал буде вивчатися аудиторно, а який можна винести на вивчення в дистанційну форму. Потрібно враховувати, який матеріал викладачеві необхідно пояснити і опрацювати на занятті в аудиторії, який матеріал і виконання яких завдань вимагає у різних студентів різного часу для формування навички і, відповідно, може бути перенесений на дистанційне навчання, і який матеріал буде доцільно винести на самостійну роботу. По-друге, існує потреба в чіткій організації навчального процесу. Сюди можна включити такі моменти, як розподіл видів діяльності на занятті в аудиторії і дистанційно, рішення дидактичних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, вибір методів навчання на очних і дистанційних заняттях, а також здійснення контролю і самоконтролю студентів. Важливим фактором є формування стійкої мотивації до навчально-пізнавальної ді-

яльності, яка повинна підтримуватися у процесі навчання. Викладач повинен стимулювати самоконтроль і заохочувати і розвивати різноманітні засоби співробітництва зі студентами.

Висновки і пропозиції. Як висновок, хотілося би відмітити, що змішане навчання є пріоритетною формою навчання в сучасних навчальних умовах. Така форма навчання надає незаперечні переваги як для викладачів, так і для студентів. Змішане навчання дає змогу оптимізувати часові витрати викладача, а також підвищити ефективність процесу навчання в цілому. Студент при цьому стає активним учасником учбового процесу, спроможним будувати індивідуальну навчальну траєкторію, виходячи з власних потреб. Це сприяє формуванню компетентного спеціаліста, конкурентоспроможного у сучасних умовах.

Відповідаючи на виклики часу, які потребують особливого підходу в плані формування комунікативної компетентності в процесі викладання іноземних мов, кожен ВНЗ прагне змінити концепції навчання іноземним мовам. Сучасним технологіям і нововведенням відводиться особливе місце в забезпеченні підвищення якості освіти, оскільки вони засновані на комунікативному підході і включають в себе використання різних інтернет-ресурсів, що представляють собою потужний засіб підвищення мотивації і моделювання мовного середовища для студентів.

Таким чином, змішане навчання дозволяє організувати процес навчання на гнучкій основі. Залучення додаткових ресурсів, як навчальних, так і технологічних, виводить навчання іноземної мови на новий ефективний рівень і частково ліквідує ті проблеми, які існують в системі мовної освіти вузів.

Список літератури:

1. Велединская С.Б., Дорофеева М.Ю. Смешанное обучение: секреты эффективности // Высшее образование сегодня, 2014. – № 8. – С. 8-13.
2. Желнова Е.В. 8 этапов смешанного обучения (обзор статьи «Missed Steps» Дарлин Пейнтер // Training & Development). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57>
3. Куркай Н.В. Эффективность смешанного навчання під час навчання іноземної мови в умовах сучасної освіти // Молодий вчений. – 2015. – № 5. – С. 488-491.
4. Bonk C., Graham C. Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs // San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 2005. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mypage.iu.edu/~cjbbonk/toc_section_intros2.pdf
5. Cennamo K., Kalk D. Real world instructional design // Belmont, CA: Thomas Wadsworth, 2005.
6. Duhaney D. Technology and higher education: Challenges in the halls of academe // International Journal of Instructional Media. – 2005, Vol. 32, № 1. – P. 7-15.
7. Harvi Singh and Chris [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://maken.wikiwijs.nl/userfiles/f7d0e4f0bd4661998>
8. Oliver M., Trigwell K. Can blended learning be redeemed? // E-Learning. – 2005, Vol. 2, № 1. – P. 17-26.
9. Rosett A., Vaughan F. Blended learning // CEO Epic Group plc, 52 Old Steine, Brighton. – 2003. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57>
10. Valiathan P. Blended Learning Models // American Society for Training & Development, 2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://old.astd.org/LC/2002/0802_valiathan.htm

Щербакова Е.Л., Николаева Ж.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

СМЕШАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ

Аннотация

Статья исследует основные преимущества и недостатки внедрения смешанного обучения как формы организации учебного процесса в обучении иностранному языку в ВУЗе. Авторы определяют главные слабые и сильные стороны смешанного обучения. В статье исследуются основные причины преимущества смешанного обучения над устаревшими формами учебного процесса. Определяется наиболее эффективный способ внедрения смешанного обучения в учебный процесс. Авторы приходят к выводу, что смешанное обучение является приоритетной формой обучения в современных условиях.

Ключевые слова: смешанное обучение, инновационные методы изучения иностранного языка, информационные ресурсы, мотивация, профессиональное образование.

Shcherbakova O.L., Nikolayeva Zh.V.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

BLENDED LEARNING AS A FORM OF ORGANIZING THE LEARNING PROCESS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN THE UNIVERSITY

Summary

The article is devoted to the main advantages and disadvantages of blended learning as a form of organizing the learning process of teaching a foreign language in the University. The authors identify the weakest and the strongest points in application of blended learning. The main reasons for the blended learning usage instead of the obsolete forms of the educational process are also represented in the article. The most effective way of introducing blended learning into the learning process is determined. The authors come to the conclusion that blended learning is the priority form of education in modern conditions.

Keywords: blended learning, innovative methods of studying a foreign language, information resources, motivation, vocational education.